

Dan ook meermalen bijdragen, die tien-, twintig maal de eigenlijke entree bedragen.

Daartoe reken ik ook, wat mij een eenvoudig zaadhandelaartje als tevredenheidsbetuiging offereerde: 6 cent voor 'n glas bier!" De man wist niet, dat ik geheelonthouder was!

En zoo hebben wij langzamerhand de overtuiging gekregen, dat het Museum een schoon en edel werk verricht en betwijfelen wij niet of de uitbreiding, noodzakelijk geworden om de geschetste redenen, zal in den lande door alle natuurvrienden met vreugde begroet en van harte toegejuicht worden.

Denekamp.

J. B. BERNINK

ALS DE ZOMER VOORBIJ IS.

ALS de Septembernevels een sluierdans uitvoeren boven de kale velden, als in het groen van 't bosch zich allerlei kleuren mengen, lichtend geel en warm bruin en gloeiend rood, als de zwaluwen vergadering houden op telegraafdraden en dakgoten en hun fijn geluidje het afscheid zingt, dat ons van scheiden spreekt en van naderende gure dagen, dan is voor de meeste menschen de zomer voorbij, dan begint al weer spoedig de drukke wintertijd met zijn vergaderingen, zijn schouwburgen en concerten en dat er dan nog zoo iets is als een heerlijke natuur met prachtige herfsttinten, met zonneschijn, zevend door ijle nevels, met trillende vogelgeluidjes en kleurige bloemen, dat is helaas, ondanks de twintig jaren van ijverige propaganda van *De Levende Natuur*, nog menigeen onbekend. De zomer, dat is nu eenmaal de tijd van naar buiten gaan, dan neemt men genoegen met ongezellige pensions, met dure prijzen en mager eten, dan zwoegt en slooft men in 't stof der automobielen, werkt plichtgetrouw 't pension-gasten-program af en als men die „ontspanning" eenige weken heeft volgehouden, keert men weer huiswaarts, bruingebrand door de zon, lichter aan lichaamsgewicht en.... aan contanten.

Dat de gang van zaken aldus is, is grootendeels te wijten aan de regeling van ons onderwijs met haar groote zomervacantie in een der minst interessante tijdperken van het jaar. Kon dit veranderd worden, kon in de plaats van die ééne groote vacantie in de snikheete zomermaanden als de juichende lenteweelde al lang verdwenen en de geheimzinnige opbloei van den herfst nog niet aangebroken is, een voorjaars- en een najaarsvacantie worden ingevoerd, de liefde tot de natuur en de kennis van het wondere leven daar buiten in veld en bosch, in sloot en plas, in de lucht en onder de aarde, zou er bij winnen.

Want de herfst, om ons nu slechts hiertoe te bepalen, kan toch zoo eenig mooi zijn. Zeker, er komen gure regendagen en met het 's avonds buitenzitten

in droomerig nietsdoen is het gedaan, doch daartegenover kan er van vele herfstdagen iets opwekkends uitgaan, iets dat je tintelt door het bloed als vurige Fransche wijn. De wereld lijkt dan zoo ruim, de zon zoo stralend, de lucht zoo klaar en er heerscht weer zulk een blij leven alom, dat men onder de betoovering geraakt en het erkennen moet, dat de herfst mooi kan zijn, mooier dan de drukkende zomer met zijn stof en hitte en armoede. Armoede, natuurlijk maar betrekkelijk, maar toch wel degelijk armoede vergeleken bij den overvloed van bloemenweelde en vogelgezang, die de lente ons bracht en die de herfst, zij het ook in mindere mate, ons nogmaals brengen zal.

Dat is het geheim van de betoovering, die uitgaat van den herfst, dat hij ons zoo sterk herinnert aan de lente. Vogels, die heel den zomer gezwezen hebben, druk als zij 't hadden met broeden en opfokken der jongen, zingen thans weer het hoogste lied, planten, die reeds maanden zijn uitgebloeid, of die even voor den bloei door de zeis zijn afgesneden, vormen thans aan hun jonge uitloopers nog bloemen, en zoo vindt men in het najaar soms lente, zomer en herfst op één plaats vereenigd.

Dit trof ons sterk den 25^{en} Sept. jl. toen wij in de omgeving van Arnhem een van die plekjes opzochten, waar in 't verborgene, soms vlak naast den grooten weg en toch door slechts enkelen gekend, een planten- en dierenleven gevonden wordt, zoo rijk, dat het lijkt, of natuur die punten uitgekozen heeft als voorraads- magazijnen, vanwaar uit zij andere streken weer bevolkt, zoodra deze door al te ijverige natuurvrienden zijn leeggestroopt. Zulke plekjes, men kent ze. Soms is het een oude buitenplaats, waar 't hek gesloten blijft voor wandelaars, soms een vochtige plek in 't bosch, waar tusschen moerasjes en poeltjes plant en dier zich heeft teruggetrokken. In ons geval was het een spoordijk, begrensd aan één zijde door een ongeveer 20 M. breede strook griendhout. Alle factoren zijn

Fig. 1. Bloeitop van *Campanula Rapunculifolia*.

daar aanwezig om een groote verscheidenheid in levensvormen mogelijk te maken. Zon is er in overvloed, want de dijkhelling ligt op 't Z. O.; ook schaduw is er, want het griendhout vormt een bijna ondoordringbaar bosch. Droge groeiplaatsen vindt men er, want de spoordijk ligt hoog boven het polderland; wie aan een vochtige standplaats de voorkeur geeft, vindt zijn gading in het moerassige griendhoutbosch. Wie van reizen en trekken houdt, vindt in de

voorbij snorrende treinen en den stormwind, dien zij veroorzaken een prachtige gelegenheid het zaad te verspreiden, evenzeer kunnen reizigers uit den vreemde daar aan dien spoordijk uitstappen en er hun groeiplaats kiezen. En tot slot: veilig is 't er, heerlijk veilig. Het smalle voetpad langs den hoogen dijk, die aan de eene zijde ieder uitzicht ontnemt, lokt niet tot wandelen, want 't zonnetje kan er branden fel en heet. Het griendhout ziet er nog minder aanlokkelijk uit, want 't is er vochtig, er kruipen padden, springen kikkers en schuifelen muisjes en bovenal er groeien braamstruiken. Nu kunnen braamstruiken wel eens bezoekers trekken, doch dat geschiedt slechts korten tijd in 't jaar als de vruchten rijp zijn, maar al den overigen tijd vormen zij een hindernis, beter dan de beste prikkeldraadversperring. En zeker doen zij dit in 't griendhoutboschje, want zij groeien er in overweldigende hoeveelheid, zij zijn er heer en meester, buigen het lenige wilgenhout neer onder hun last, zij grijpen om zich heen met hun meterslange takken-armen, zij boren hun vingers in den grond en waar zij neerduiken in de vette klei ontspruit een nieuwe braamstruik. De strijd van den mensch tegen dit bramenleger is een nuttelooze. Men kan het afhakken, het schiet opnieuw op, men kan het uitrukken, de wortels breken af en een nieuwe struik groeit omhoog. Op gezette tijden wordt het griendhout gekapt en de bramen meteen, doch het volgend jaar zijn zij weer present, dankbaar profiteerend van den overvloed van licht en lucht, die hun deel is geworden. Men zou den bodem moeten omwoelen, spit voor spit moeten zeven, om dit bramenheir kwijt te raken en deed men dat, dan was men het nog niet kwijt, want zoo dicht is het struweel, dat ieder jaar duizenden overrijpe bramen ter aarde vallen en ontelbare vruchtjes in den bodem verspreid liggen. De mensch heeft het nuttelooze van den strijd ingezien en sindsdien zijn de bramen oppermachtig; en naast en tusschen hun prikkeldraadversperring, zich verheugend in hun machtige bescherming, groeien andere planten, leven tal van dieren, kevers en zweefvliegen en galwespen en sluipwespen, rupsen en vlinders, kikkers, padden, muizen, vogels, alles wat zich thuis voelt in de jungle is daar te vinden.

Fig. 2. Het witte grasklokje.

Aan planten treft men er een geheel herbarium aan. Behalve de gewone soorten, die overal, in ieder weiland te vinden zijn, zooals madeliefjes, pinksterbloemen, boterbloemen, paardebloemen en dergelijke, noemen wij o.a. helmkruid, verschillende *Epilobium*-soorten, (*angustifolium*, *hirsutum*, *palustre* en *parviflorum*), muurpeper, tripmadam, *Campanula rotundifolia* en het zeldzame *Campanula Rapunculus* (fig. 1) brem, cichorei, kattendoorn verschillende havikskruiden, St. Jacobskruid, boerenwormkruid, centaurie, zeepkruid, ossetong, *Reseda*

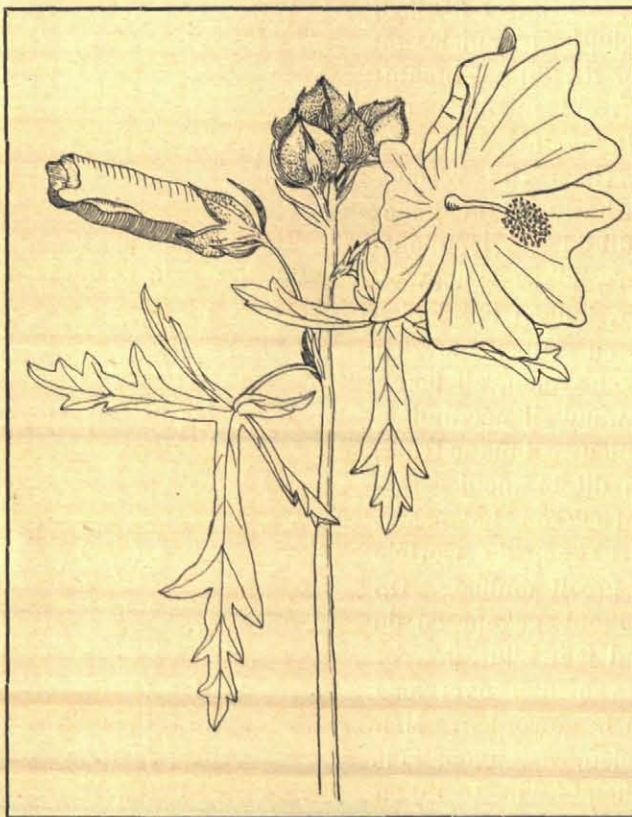

Fig. 3. *Malva moschata*.

lutea, allerlei schermbloemen, eenige *Euphorbia*'s, *Equisetum arvense*, koekoeksbloem en nog tientallen andere. Toen wij er in 't laatst van September kwamen, stonden de centaurie's, het vlammeende St. Jacobskruid en de gouden knoopjes van het Boerenwormkruid in volle glorie, doch daarnaast schemerde het overal blauw door 't gras van honderden klokjes. Nergens hebben wij *campanula rotundifolia* tot zulke forsche exemplaren ontwikkeld gezien als daar en wij vragen ons af of deze krachtige groei wellicht ook verband houdt met een verschijnsel, dat vrij algemeen in de natuur voorkomt, doch dat wij bij deze *Campanula* nog nimmer hadden aangetroffen, nl. het vinden van zuivere albino's (fig. 2). Van verkleurde klokjes, iets wat tegen het einde van den bloei

wel voorkomt, was in dit geval geen sprake, het waren witte, smetteloos witte klokjes.

Toch, hoe mooi dat geel en rose en blauw het ook deed onder de Septemberzon, de aandacht werd in de eerste plaats nog door iets anders getrokken, nl. door de recht omhoog rijzende gelederen der *Verbascums*. Nergens weten wij zooveel *Verbascums* te staan als daar langs dien spoordijk. Met de Teunisbloemen (*Oenothera biennis*) geven zij als het ware karakter aan 't landschap. Hun

honderden forsche stengels met de vlammeende gele bloemen staan als lichtende fakkels langs de helling en 's winters als de storm langs den dijk giert, dan verheffen zich nog hun dan verdorde bruine bloemstengels boven den bevroren grond en strooien zij de uiterst fijne zaadjes wijd en zijd in 't rond. De hoofdmassa der *Verbascums* wordt gevormd door de zwarte toorts (*V. nigrum*) met haar betrekkelijk kleine bloemen en de paarsachtige wol op de meeldraden, doch ook de reusachtige Koningskaars (*V. Schraderi*) die een manshoogte bereikt en wier bloemen veel grooter worden dan van de zwarte toorts, is er in groot aantal te vinden. Veel minder talrijk is de zeer zeldzame melige toorts (*V. Lychnites*) waarvan de bladeren een zilverachtig uiterlijk hebben en welker kleine lichtgele bloempjes witwollige meeldraden hebben. Bij ons bezoek stond het volk der toortsen nog te bloeien langs den dijk, alsof het voor hen nog lang geen herfst was en allerlei hommels, bijtjes en zweefvliegen gonsden rond tusschen al dat lichtend geel.

Midden tusschen de honderden *Verbascums* staat een groep planten, waarvan wij de uitbreiding — want gelukkig breiden zij zich uit en flink ook — al sinds jaren met belangstelling volgen. Dat is de prachtige *Malva moschata* met haar groote rose bloemen en artistieke bladeren (fig. 3).

Het beste bewijs, dat de spoordijk niet algemeen bekend is, vormt deze groep heerlijke *Malva*'s. Zij staan daar, open en bloot tegen de helling, tot laat in 't jaar met duizenden bloemen getooid, zij staan daar al sinds menschenheugenis en nog zijn zij niet uitgeroeid. Trouwens, al is het niet direct aan den spoordijk, dan toch in de onmiddellijke nabijheid groeit nog een plant, die in de flora's met drie z'jes staat genoteerd en die ook, als het meest gewone onkruid naast den openbaren weg zich weet te handhaven, dank zij haar groot aantal. Dit is de gevlekte Doovenetel (*Lamium maculatum*), die, behalve in Zuid-Limburg, nergens elders in ons land zoo algemeen voorkomt als in deze streek.

Naast een rijk plantenleven, of liever door het rijke plantenleven, is ook de dierenwereld goed vertegenwoordigd langs den spoordijk. Hierop zullen wij thans niet uitvoeriger ingaan, omdat ons artikel dan te lang zou worden. Eén feit willen we echter nog vermelden. In het bramen-griendhout wildernisje komt een kever voor, die voor 't Oosten van ons land wel algemeen heet, doch die wij in de omgeving van Arnhem heusch niet zoo dikwijls hebben aangetroffen, nl. de Weverbok (*Lamia textor*) (fig. 4). Deze zwartbruine sinjeur schijnt het griendhout-boschje als zijn speciaal terrein te beschouwen, althans bij het bramenplukken hebben wij hem meermalen aangetroffen. Ook bij ons laatste bezoek

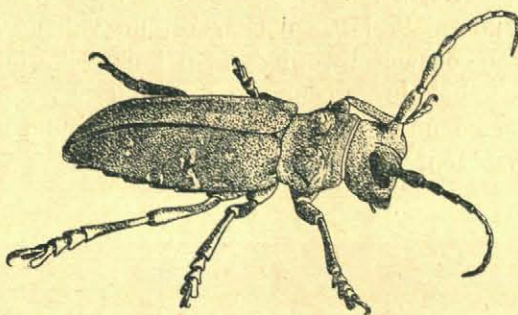

Fig. 4. De Weverbok.

hadden wij de eer. Vrind Lamia zat tegen een wilgentakje en hield zich doodstil. Voorzichtig brachten wij de geopende linkerhand onder hem en raakten hem met de rechter even aan. Dadelijk paste hij den truc toe, dien vele dieren kennen, doch die hem thans weinig hielp, nl. om zich als een bom te laten neerploffen. Toen hij zag dat hij gevangen was, was 't vermakelijk zijn woede te zien. Knarsend-piepend, bijna zouden we zeggen tandenknarsend, liep hij op onze hand rond en hakte herhaaldelijk met zijn vreeselijke kaken in ons vleesch, zonder dat hij ons echter veel schade kon toebrengen. Prachtig is zoo'n kever gebouwd, de fijn gelede voet met de scherpe klauwtjes, de elegant gedragen sprieten, zij geven hem iets gedistingeerd, waaraan zelfs het doffe zwartbruine pakje geen afbreuk doet. Vervaarlijk ziet hij er ook uit met zijn geweldige kaken en de scherpe doorns op zij van het lichaam.

Wij zouden nog heel wat meer kunnen vertellen van het dierenleven in het wildernisje langs den spoordijk, van de gallen, waarmede de wilgen bedekt zijn, van oorworm-woningen in holle schermbloemstengels, van drama's en blijspelen uit het leven der insecten, die er zoemen en gonzen, in September op zonnige dagen nog even druk en even levendig als midden in den zomer, doch wij willen het voor heden hierbij laten.

PH. A. MEES.

EEN PAAR AARDIGE SCHIMMELS.

FSCHOON om meer dan één reden de studie der schimmels nogal bezwaarlijk is voor den leek, bestaan er toch soorten genoeg, die ook door een gewoon mensch gezocht en bestudeerd kunnen worden. Een bijzonder aantrekkelijk object is voor mij altijd de *plaatzwam-menschimmel* (*Sporodinia grandis*). Zooals de naam al aanduidt, groeit deze schimmel bijzonder graag op plaatzwammen en wel voornamelijk op die, welke in rottenden toestand verkeeren. Om haar te vinden, behoeft men dan ook in de streken, waar zij voorkomt — en dit is, vreemd genoeg, niet eens overal — slechts de rottende hoeden der afgestorven Agaricaceën te bekijken. Ziet men deze bedekt met een verwarden pruik van lange, vertakte schimmelharen dan heeft men meestal *Sporodinia grandis* te pakken. Schuift men voorzichtig een deel van zoo'n hoed in een wijdmondig fleschje — een groot-formaat schoencrémepotje is hiervoor uitnemend geschikt —, dan kan men de zaak thuis gemakkelijk bestudeeren.

Op de oppervlakte van de plaatzwam en ook er binnen in, bevindt zich de eigenlijke schimmelplant, die, zooals dit onder zwammen gebruikelijk is, bestaat uit een zwamvlok of mycelium. En nu blijken de talrijke vertakte haren, die wij met het bloote oog reeds opmerkten, evenzoo vele vrucht dragers te wezen,